

N.F.S. Grundtvig "Om Krønikens Dyrkning"

Offentliggjort første gang i *Grundtvigs Værker* version 1.10, maj 2017

Denne pdf er en læseversion af værket uden kommentarer. Værket findes digitalt med punktkommentarer, indledning, tekstredegørelse og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

Tekstkilder

A *Førstetrykket*, 1816 (SJ: 297)

Andre udgaver

US *Udvalgte Skrifter* 3

Teksten er etableret af Jon Tafdrup

Punktkommentarer, indledning og tekstredegørelse er skrevet af Jon Tafdrup, redigeret af Holger Berg og Klaus Nielsen

Tilsyn ved punktkommentarer og indledning cand.phil. Knud Bjarne Gjesing

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2025

[[A:307]]US:361

Om Krønikens Dyrkning.

Naar det kun er vist, hvad der er uimodsigeligt, at enten maae man give Slip paa al sand Forklaring af Tilværelsen, al fornuftig Indsigt i de store Hemmeligheder om Menneskets Vilkaar og Bestemmelse, eller man maa stræbe efter Forklaringen og søge Indsigten paa Historiens Vei; er det vist, da kan der heller ingen Tvivl være om, at Historien bør dyrkes med langt mere Flid og Iver og langt mere almindelig end hidtil, da man selv hos de fleste Boglærde kun fandt en saare fattig Kundskab om de almindeligste Begivenheder, medens Lægmand var aldeles uvidende om Tidernes Løb i det Hele. Historien indslutter os alle, enhver af os er beskikket til at udrette en Deel af Menneskets Gierning, til efter Evne og Leilighed at bidrage til Oprettelsen af *Sandheds Rige* paa Jorden, og vi tør da lige|A:308saalidt udelukke nogen fra historisk Kundskab, som vi kan udelukke nogen af Menneske-Slægten eller af *Sandheds Rige*. Imidlertid er det aabenbart at hverken have alle Mennesker samme Maal af Kræfter eller eens Bestilling i Livet, og ligesom heri ligger

Grunden til Stændernes Skilsmisse i Staterne, hvis Nødvendighed aldrig er blevet klarere beviist end ved det attende Aarhundredes Prøve paa at ophæve den, saaledes følger ogsaa heraf, at Historien vel skal almindelig dyrkes, men med den Forskiel, som ikke alene de Enkeltes, men de nødvendige Stænders Forskiellighed tilsiger. Uden nu her at indlade os i den forresten høist lærerige Undersøgelse om Stænders Opkomst og Forhold i Oldtiden og Middelalderen, vil vi blot lægge Mærke til, at to Stænder, hvoraf den ene udtrykker *Legemet*, den anden *Aanden*, maa der altid være, hvorsom|US:362|helst der skal være Stat, og naar vi tage Ordene i deres *egen* Bemærkelse, kan vi *nu* med Føie kalde dem *Handværksstand* og *Geistlighed*, men ogsaa med velbekiendte og hjemlede Udtryk: de *Lærde* og de *Læge*. Mange Betragtninger tilbyde sig her over gamle og nye Stater med deres adskillige Forfatninger, og om *Regieringen* som Statens *Sjæl* eller *Fornuft*; Betragtninger, der kunde kaste meget Lys paa de i forrige Aarhundrede, i alle |A:309|Henseender *giennemblødte*, men ingenlunde forklarede Spørgsmaal om en fornuftig Statsforfatning, men slige Betragtninger høre til en egen Afhandling, og her er det nok at mindes, at hvorledes man end inddeler og sammensætter, maa dog i vore Stater de Læges Stand altid blive langt talrigere end de Lærdes, Mængden af Folkene vil stedse fattes baade Evne og Tid til at øve boglig Konst som Hovedsag, og deraf følger da, at Mængden ingen umiddelbar Deel kan tage i Historiens Dyrkning, men maa nøies med hvad de Boglærde meddele den. Naar vi nu betænke at Historien er den eneste naturlige Kilde til sand Indsigt i de menneskelige Vilkaar, synes vi høilig at maatte beklage læg og menig Mands Skiebne, da han synes dømt til den tungeste af alle Trældomme, udsat for at vorde listige Bedrageres visse Bytte, eller dog med Nødvendighed underkastet pinende Tvivl han ei mægter at løse. Dette vilde ogsaa aabenbar være Tilfældet, hvis Sandheden om Mennesket først *ved Granskning* skulde *findes*, og det er klart, at det Aarhundrede, der prisede den Paastand som sin hele Viisdoms Grundvold, dermed fordømte menig Mand til den grueligste Aandstrældom, medens Talen kun var om almindelig Frihed |A:310|og Oplysning; blind Tro paa de Lærdes Ord, dorsk Ligegyldighed for Menneskets vigtigste Anliggender eller ængstelig Tvivlsomhed, det var aabenbar de bange Kaar imellem hvilke menig Mand havde at vælge; og andre Kaar kan vi endnu ikke byde, hvis *Sandheden* ei er os *givet*, hvis der ikke er en fuldgyldig Aabenbaring som *forkynder hvad Tidernes Løb skal stadfæste*, kundgør for Alle, hvad kun den yderste Dag ret kan forklare. Dog, vi indsee let, at, dersom vi mangle en slig Aabenbaring, da er selv den Lærdeste og Viseste iblandt os ei stort bedre faren end den Vankundigste, thi vi har indseet, at intet Menneske, uden at begaae den største Daarlighed, kan antage Følgerne af sin egen Grublen for

almeengyldig Sandhed, og at kun den fuldendte Historie kan give os fuldelig Beskeed om Menneskets Vilkaar; vi kan indsee, at selv det nøieste Bekiendtskab med den alt forgangne Tid, og [|US:363|](#)den bedste Forstand paa sammes Vidnesbyrd, hvis de og uden Aabenbaring vare mulige, dog kun gav en stykkeviis Erkiendelse, en dunkel Formodning om den fuldkomne Sandhed, og vi kan fremdeles indsee, at det enkelte Menneskes Aar og Evner ere aldeles utilstrækkelige til at samle, rumme og begribe de Kundskaber der ene kunde paa naturlig Maade avle selv denne grundede Formodning og halve Erkiendelse. [|A:311|](#)Det er sandt, var der ikke Løgn, Synd og Vildfarelse i Verden, da var en overnaturlig Aabenbaring unødvendig, thi da bar hver Enkelt *Sandheds ubesmittede Billede i sig*, udrettede i Sandheds-Kiærlighed sin beskikkede Gierning, og følge hverken Trang eller urolig Drift til en højere Grad af Erkiendelse end ham var beskikket efter hans Tid og Evners Maal, men da nu Synden uimodsigelig er kommet i Verden, hvorledes det saa end er skeet, da intet Menneske af Naturen har Sandhedens rene Billede i sig, da vi alle ei blot ere udsatte for men indviklede i Vildfarelse, saa er det uimodsigelig, at om vi ogsaa af os selv kunde med en uindskrænket Sandheds-Kiærlighed overalt i vor Kreds gjøre den rette Skilsmisse mellem Sandhed og Løgn, saa er dog vort Kredsløb mellem Vugge og Grav nu for stakket, vort Hoved for snevert og vor Hjerne for sløv til at sanke, rumme og begribe selv kun alt det, der i vore Dage er *begribeligt*, forgangen og nærværende.

Her staae vi da igien for den tillukde Dør til Viisdoms Kammer, vi see det klarlig at Viisdom og Sandhed har deres Værelse derinde, men selv at oplade Dørren mægte vi ligesaa lidt, som hvis den og var opladt, i Støvets Aar: syv Gange ti og sjelden fleer, at giennemvandre den Høieloftssal, der [|A:312|](#)som en stjernet Himmel omhvelver den ganske Tid hvoraf kun et Spand blev os forlenet til sagte Rørelse i Støvets Baand. Tydeligere: vi see det klart at Historien maa aabenbare *Sandhed*, saa vist som *Mennesket er sandelig til*, saa vist som ikke hele Tilværelsen er en *Drøm som Ingen drømmer*, et *Billede af Intet*, en Modsigelse af sig selv: *Modsigelse af hvad der ikke er til*, kort sagt: *en virkelig Umuelighed*. At Historien nødvendig maa aabenbare Sandhed, klarlig besvare alle de Spørgsmaal Mennesket kan gjøre sig selv, det er saa vist, som at vi selv ere til, men Ingen af os mægter at omfatte eller begribe Historien, som omfatter os tilligemed alle vore Forældre og Efterkommere til Dagenes Ende, ja Ingen af os formaaer engang at sanke og at sammenføie, at oversee og giennemskue det store ufuldendte Menneskebillede, [|US:364|](#)der udarbeidedes i de forgangne Dage, og udbreder sig for os i Historien, har præget og præntet sig dybt i Naturen, aftegnet sig i Bog og Billed. Her staae vi omtonende af mange Dages Røster,

omleirede af deres Mindesmærker, men overvældede, fattige midt mellem Skatte, afmægtige til at omfatte og tilegne os selv kun en Tusindedeel, af hvad vi erkiende var, som Heelt, igien kun en Deel af det *Gandske* der ene for **A:313** maaer at opfylde vor Trang, det Ganske, hvis Aabenbarelse vi umulig kan opleve i Støvet, da ogsaa vor Bane maa sluttes, før Menneskets kan vorde fuldendt. Her staae vi, og her er det, at Trangen til en Aabenbaring maa vorde klar for hvert tænkende Menneske, der ikke vil trodse sin Fornuft og paastaa, at de høieste Forestillinger og de dybeste Følelser i Mennesket – Forestillingerne om det Aandelige, Usynlige, og Følelsen af Attraa til et evigt Liv – at disse, det Eneste der i Sandhed adskiller Mennesket fra de umælende Dyr, hvis Forestillinger og Følelser ere indskrænkede i det Synliges Kreds og det Endeliges Rum, at Menneskets Adelskab er dets ubetydeligste Gienstand, at Mennesket kan være *sig selv bekiendt*, og dog ligegyldig for sine høiere aandelige Vilkaar, begrave det Øie i Støvet der stævner mod Himlen, indklemme det Hjerte i Øieblikkets Snør-Liv, der banker for en Evighed. Dette maae vi giøre, vitterlig maae vi give Afkald paa Menneskets høieste Fortrin, indskrænke os til Dyrelivet og underkue alle de ædle underfulde Rørelser i os, som forkynde og bevise vor himmelske Herkomst, eller nødes til at indrømme hvad vi ei kan nægte, skøndt det er ubegribeligt, at Støvhyttens Indbygger overflyver sin Bolig, betragter sig selv som en Giæst fra det Fjerne, det Høie, begiærer **A:314** hvad Ingen har seet, efterhiger hvad Ingen begriber; det er klart, siger jeg, at enten maa vi i afsindigt Oprør mod vor egen Aand lægge an paa at dræbe vort Menneskeliv, eller vi maae bekiende at unægtelig, dyb og stor er vor Trang til en vidunderlig Aabenbaring af Det som intet Øie seer og intet Øre hører, men hvis Anelse vi indaande, hvis Kraft opholder og bevæger os, hvis Værelse vor Tilværelse nødvendig forudsætter, hvis Liv er saa nødvendig en Betingelse for vores, som Legemet for Skyggen, Aabenbaringen af den evige, levende Sandhed, af det Guds Ord som bliver evindelig, naar Menneskets timelige Herlighed visner som Blomsten, segner som Græs for Dødens Lee.

Det første og vigtigste Spørgsmaal til Historien, det, uden hvis Besvarelse hvert andet Spørgsmaal er unyttigt, maa da være: er der skeet en *overnaturlig* Aabenbaring af Sandhed, **US:365** er den kiendelig og klar? Benægtede Historien dette Spørgsmaal, da maatte den dog kundgiøre os, at der i Tidens Løb vare kiendelige *Forvarsler* om den, thi Sandheden kan ikke fornægte sig selv, maa kundgiøre og aabenbare sig overnaturlig, naar den ikke, klar for alle, kan naturlig udvikle sig i Menneske-Livet, og til hine *Forvarsler* maatte vi da holde os, biende paa hvad de bebudede, med Frygt **A:315** eller Haab, alt eftersom de *Forvarsler* vare Trudsler eller Forjættelser. At de nu maatte være det Første, naar vi ene see paa *Sandhed*, det er aabenbart, thi Sandheds overnaturlige Aabenbaring

kunde aldrig blive nødvendig uden ved Menneskets Brøde, og Fald udaf naturlige Forbindelse med Sandhed, og naar den da skulde aabenbares overnaturlig efter sin egen *adskildte* Villie, da maatte den aabenbares som *Dommer*, thi det var det eneste Forhold hvori den, som blot Sandhed, stod til den faldne, Løgnen hengivne Menneskeslægt. At nu Historien ikke heller mangler Forvarsler af dette Slags, det veed Enhver som veed at hvert enkelt Menneske *døer*, thi at Døden paa ingen Maade hører til den menneskelige Natur i *sig selv*, at den kun er Syndens Sold, Virkning af den fortørnede Sandheds Vidnesbyrd om sig selv, som maa tilintetgøre Alt hvad der hører Løgnen til, altsaa hvilkensomhelst Tilværelse, der *udenfor Sandhed* vil være *selvstændig* og *selvraadig*, det er saa vist, som at *Døden* ei hører til Livets Natur, thi hvad der lever i Sandhed kan ligesaalidt døe som Sandhed selv, men hvad der vil stjæle Livet af Sandhed, maa tabe det, saasnart Sandhed kræver Sit, maa selv befordre dets Tab ved at kæmpe mod Sandhed, hvori Livet ene boer. Men, hvad vi **A:316** lettelig overseer ved det enkelte Menneske, hvis Død synes os naturlig fordi den er hverdags og hører nødvendig til vor syndige Natur, det nødes vi til at indsee naar vi betragte Mennesket i sin store, sammensatte Skikkelse: som *Folk og Stat*; thi vi kan ingenlunde sige at det hører til en Stats Natur at forgaae, til et Folks at uddøe, og maae i det mindste erklære det for aldeles unaturligt at et Folk kan uddøe aandelig, saalænge det legemlig forplanter sig, at en Stat kan forgaae i sig selv. Imidlertid lærer Historien ikke alene at det skeer, men ogsaa, at det kun skeer, naar Sandhed aldeles foragtes, naar Sjælen vil løsrive sig fra Aanden og leve selvstændig i Legemet, naar de Enkelte forsmåe at leve i det Hele, fornægte deres Liv som Lemmer paa Statens Legeme, og fremkalde da nødvendig dens Opløsning som Følge af Sandheds Dødsdom over den opsætsige Løgn. Hvad her siges er slet ikke **US:366** Andet end Udsagnet i bestemte Udtryk af den Sandhed, der til alle Tider var bekiendt, at der er et Maal af Vildfarelse og Last som intet Folk kan overskride, uden at bøde derfor med sin Tilværelse som Folk, uden nødtvungen at betale den Sandhed og Retfærdighed sin Gæld med sit Liv, i hvis Hyldest og Kraft det ei vilde leve. Vi vil her forbigaae de vigtige, af Historien noksom beviislige Følger som **A:317** heraf flyde til Bedømmelse af Folkenes Raab paa Frihed og Lyst til *Selvraadighed – Demokratie* – og kun bemærke at Sandheds Dom over Stater og Enkelte ere klare usvigelige Forvarsler for dens dømmende Aabenbarelse over hele Menneske-Slægten, for Verdens Undergang, thi at Verden maa forgaae naar Menneske-Slægten naaer det samme Maal af Fordærvelse som volder Folks og Staters Undergang, det er fra alle Sider klart, og at den Sandhed der under Tidens Løb aabenbarede sig stykkeviis, maa ved dens Ende aabenbare sig fuldstændig, følger af sig selv. Men, saa vis som nu denne Sandhedens Aabenbarelse er,

saa lidet trøstelig see vi let den er for os, thi den aabenbares som Dommer over en Brøde, hvori vi alle ere deelagtige, som en Kundgiørelse af, at den Død vi timelig have lidt, er *evig*, at Løgnens Død – Skilsmisse, Udstødelse fra Sandhed – er af Nødvendighed ligesaa evig som Sandhedens Liv, hvilket Løgneren umulig kan dele, men kun bævende see og fortvivlet føle.

Vi veed imidlertid, der er forkyndt et Evangelium for Slægten, som lyder saa, at Gud er *Kiærlighed*, og *Sandhed Kiærligheds Eenbaarne*, og at saaledes elskede Gud Verden, at han hengav sin Eenbaarne, paa det hver den som **1A:3:18** troer paa *ham*, skal ikke fortabes men have det evige Liv i Sønnens Troe og Sandheds Kiærlighed. Er det Evangelium sandt, er det sandt at Ordet blev Kiød, og aabenbarede sin Herlighed, som *Naade og Sandhed* tillige, da er det ogsaa vist at den hele Historie maa vidne derom, og ved Dagenes Ende forklare den store Gudfrygtigheds Hemmelighed at Gud er aabenbaret i Kiød, at Sandhed er aabenbaret *ikke* som *Dommer* men som *Frelser*; men det er ligeledes klart, at saalænge Tiden varer, maae det blive en ubegribelig Hemmelighed ei alene, fordi det naturlige Menneske først paa den yderste Dag kan fuldelig begribe sig selv, men tillige fordi det Overnaturlige slet ikke lader sig naturlig begribe, fordi det Evige – Guddommens Værelse – umulig kan begribes i Tiden men kun i Evigheden.

Altsaa, kun under den Betingelse at Christendommen er Sandhed, kan Historien vorde os kiær, thi saalidet vi kan be**1US:3:67**gribe *Sandhedens Naade og Retfærdighedens Miskundhed*, saa godt kan vi begribe at uden det er Frelse umulig, og Ordets Kiødspaatagelse er et Underværk, som naar vi skal frelses i Tiden, enten maa være skeet eller skal skee, thi kan Mennesket ikke i sig selv opløfte sig til Sandhed, da maa Sandhed fornede sig **1A:3:19**til Mennesket, hvis noget kiærligt Samfund skal vorde muligt.

Dog, jeg vil her slet ikke prøve paa at bevise hvilket Daarskab det er at ville forskyde Christendommen, fordi den er, hvad vi kan indsee Mennesket og endnu mere det syndige Menneskes Frelse maa være – *ubegribelig*, jeg vil ikke engang prøve paa at bevise, hvad der imidlertid ogsaa lader sig bevise, at er Aabenbarelsen ikke skeet, da kan den ikke skee, thi jeg veed det nytter ikke, jeg vilde kun bane mig Vei til at vise, hvorledes Dunkelheden om Historiens nødvendige og dog, som det synes, i Almindelighed umulige Dyrkning og Gavnlighed klarer sig under den Forudsætning at Christendom er Sandhed, ligesom vi paa Veien have seet, at hiin Dunkelhed, under den Forudsætning at der ingen overnaturlig Aabenbaring er skeet, bliver til et ægyptisk Mørke, der kun giennemlynes af Glimt, som vidne, at Solen skinner i Gosen, og vil, naar den engang giennembryder Mørket, kun aabenbare Død i Dom.

Er det nemlig forud aabenbaret hvad Historien skal sande, da

er det paa eengang klart, at Alle som vil den rette Vei, maa elske Historien, og tabe dog Intet, om de maae nøies med Historien om Sandheds umiddelbare Aabenbaring, det er: med *Evangeliet*, thi Historien har intet Nyt for dem at **A:320**bringe, som de ikke eie alt i Troe og Haab, den vil og maa beseigle deres Tro og Haab med Salighed, hvad enten de saa kiende lidt eller meget til dens underlige Løb. Maaskee kunde nogen spørge, om ikke da videre historisk Kundskab var aldeles overflødig; men neppe lønner det Umagen for Alvor at besvare et Spørgsmaal, der kun kan gøres paa Skrømt, thi det er iblandt Andet det samme som at spørge, om ikke nok et fromt Barn kunde undvære Underviisning, Formaning og Advarsel og ringeagte sin Faders Tale om Herrens Førelser, om hvad han leed, hvordan han fristedes, hvorlunde han trøstede, hvorledes han seirede, og hvorpaa han klarlig kiendte Guds Finger. Bedre er det da at forbigaae unyttige Spørgsmaal, og see hvorledes Stillingen saavel for den Lærde som for den Læge, har øiensynlig og herlig forandret sig ved Sandhedens Aabenbaring. Historiens Ufuldstændighed frister ei længer til Mismod, dens Omfang ei **US:368**til Fortvivlelse, men med rolig Vished om at Værket skal lykkes, og glad Tilfredshed med hvad ham er givet at see og udrette, griber Enhver hvad der ligger ham nærmest, og arbejder ufortrøden, under stadig Betragtning af den aabenbarede Sandhed, ingen Konster vil han bruge til at aftvinge Historien sit Vidnesbyrd, thi han veed de ere spildte og han seer de **A:321**kan ei bruges uden at fornærme *Sandhed*, som just er hvad han skal stræbe at forherlige. At lade Sandheds Lys beskinne Historien, det er hver christelig Boglærds faste og høieste Hensigt, og om da hist og her en Stjerne synes at ville handthæve sit Lys uafhængig af Solen, saa veed han dog det er kun Skin som ved Dagens vældige Frembrud maa blegne, eller blande sig med Solens Straaler.

I det vi nu vende tilbage til Talen om Historiens almindelige Dyrkning, see vi let at det er Historien om Sandhedens overnaturlige Aabenbaring, eller med andre Ord: *det ny Testamente* der har den strængeste Fordring paa almindelig Dyrkning, og at dernæst kommer Historien om Underværkets klareste Forvarsler og Forberedelser, eller det Gamle Testamente, hvilket da er det Samme, som man længe indsaae, at Bibelen bør læses og kiendes af Alle. Efter Bibelen selv følger ligefrem *dens egen* Historie, der falder sammen med Kirkens, thi Kirkens Historie er jo ikke andet end Historien om Menneskenes Brug eller Misbrug af Bibelen: deres Forhold til den, og at det ei heller sømmer sig for nogen Christen at være herom ganske vankundig, indsees let. Endelig er det aabenbart at ethvert christnet Folks Hændelser i sit Hedenskab maa være en Forberedelse til Christendommen, og **A:322**deres senere Færd en Følge af deres Forhold til den. Her have vi da Omfanget af den populære Historie nemlig: Evangeliets, Israels, Kirkens og de

christnede Folkefærds, men vi indsee let, at det er ikke mindre i Skikkelsen end i Omfanget at læg Mands Tarv maa betænkes. Bibelen, som ei alene er for men *over Alle* maa vel i Grunden være eens for Alle, men da Indsigten i dens Grundsprog kun kan erhverves ved en Kundskab det er umuligt at bibringe Mængden, er dog allerede her den Forskiel, at Lægmand maa nøies med en Oversættelse, men som derfor, hvor der kan være forskellige Meninger, maa være aldeles bogstavelig, thi det er ingeniunde de Boglærde tilladt her at give nogen *Forklaring*, som ei er *uimodsigelig* vis, men det er deres ufravigelige Skyldighed at give Lægmands Bibel netop samme Tydelighed som den har for dem, som blot *Sprogkyndige*, i de [US:369](#)fremmede Tungemaal. Da imidlertid de fleste Lægmand hverken have Tid eller Evne til at blive paa egen Haand saa fortrolige med Bibelens Indhold, som de ved de Lærdes Haandrækning kan og altsaa bør; og da enhver bør kiende dens Hoved-Indhold alt i Barndommens Dage, saa følger heraf at Udtog og Forklaringer maa finde Sted, men ingeniunde træde [A:323](#)i Bibelens Sted, der stedse aaben for alle Mands Øine skal med sine klare Ord være deres Dommer.

Ligeledes er det med den øvrige Historie for Lægmand, en slet og ret Fortælling skal gives ham i Haand, og hvad der ikke er beviislig Løgn skal staae for ham som for os, med Forklaringen haster det ikke, eller, om det end haster, maa dog de Boglærde vogte sig vel for ei at give nogen Forklaring der ei er aldeles vis, og bygget paa den Fortælling der er i Folkets Haand, thi Giætninger nytte kun dem der kan granske, og en Forklaring over hvad man ikke kiender er som et Luftsyn der vel kan blænde men aldrig oplyse, langt mindre opvarme, og dog maa Opvarmelse være Hensigten med al den verdslige Kundskab der meddeles Lægmand, for hvem al anden Kundskab er en unyttig Byrde han ei kan anvende men kun forvirres og forstyrres af.

Dette giælder i Almindelighed, og dømmer det attende Aarhundredes daarlige Travlhed med at indskrue Begreber i menig Mand, der naar de end ei, som ofte, vare aldeles falske eller løse Giætninger, dog forudsatte en Kundskab han manglede, eller Undersøgelser han hverken havde Tid eller Evne til at fatte. Medens man saaledes rolig saae paa at Bibelen og Krøniken forsvandt af Hjerte, Hoved og [A:324](#)Huus, ja bidrog ei sjelden selv dertil, ansaae man det for et Kæmpeskridt i Menigmands Oplysning, hvis man kunde faae ham til at huske og med Kulsviertro antage, hvad han ikke paa mindste Maade begreb, enkelte Boglærdes Giætninger om den løbske Jord og den stædige Soel, deres Forklaringer af Torden og Lynild og deres Snak om Guds Ord, om Fædreneland og deslige. Hvorledes i Øvrigt Folke-Krøniker skal skrives og ordnes efter hvert Folks særdeles Beskaffenhed, er, som Spørgsmaalet viser, en Opgave for hvert Lands Boglærde især, og hvad Fædrelandet

angaaer skal det kortelig omhandles, naar vi først have seet, hvorledes de Boglærde i det Hele bør dyrke Historien.

Med *Grundighed*, med den Grundighed der i det attende Aarhundrede sank i Jorden, som da vel ogsaa var det Eneste der behandlede grundig, med den, optaget af Jorden, opvakt [US:370](#) fra de Døde, skal Historien dyrkes, og hermed er egentlig Alt sagt, og meer sagt end det synes man kan vente vil skee, thi baade Lysten og Kraften synes uddøde; men for at gjøre dette ret klart, om aldrig for Andet, vil det være passende lidt nøiere at udvikle hvad det vil sige at dyrke Historien med Grundighed.

Dertil hører da først, at man søger til Kilderne, og drager dem for Lyset, thi det nytter ei [A:325](#) engang stort om en enkelt Mand bruger utrykte eller sjeldne Kilder, selv naar der ingen grundet Tvivl kan være om hans Redelighed, kan der dog som oftest være en om hans nøie Opmærksomhed eller Forstand, ja, var han end den største Mand, see jo dog fire, end sige hundrede Øine mere end to. Naar man nu betænker, at egentlig al Skrift fra Fortiden, skøndt i forskiellig Grad, er en historisk Kilde, og naar man veed at det hidtil kun var de gamle Ebræers, Grækere og Latiners Efterladenskab, der fuldstændigt droges for Lyset, medens der rundt i Europa ligge Dynger af de nyere, og tildeels af de gamle Folkefærd – saasom Persers, Arabers og Hinduers – Skrift, ja deriblandt manges Bog af historisk Indhold i strængeste Forstand, og naar man endelig veed, at det meste fra Middelalderen som ei længe efter Bogtrykker-Konstens Opkomst tryktes engang, er omtrent saa sjeldent som Haandskrifter, neppe at overkomme i sit Fædreland og næsten slet ikke udenlands; naar man veed og betænker Sligt, da indseer man, hvor uhyre meget der er at gjøre, blot for at et ret *grundigt Studium* af Historiens største Deel kan *vorde mueligt*; da begriber man hardtad ikke Muligheden af det attende Aarhundredes Frimodighed, som turde gjøre [A:326](#) Paastand paa Oplysning og Grundighed i Historien, medens Kilder i Hundredevis overseete, ubeseete, eller i det Høieste skødesløs bekigede, hensmuldrede i Støv og Aske, eller gnavedes af Orme. Man begriber neppe den Kulsviertro, med hvilken man overalt, under Kamp mod Tro, antog som et Evangelium hvad en eller anden enkelt Lærd, eller tit en halvstuderet Røver, fortalte om Haandskrifters Værd, hvis Titel vel tit var Alt hvad han havde læst, i hvis Sprog han end tiere kun var en Stymper, og hvis Indhold han mangengang, ved det fattige Begreb han lagde for Dagen, viiste sig aldeles udygtig til at bedømme. Mener nogen at dette er Usandhed eller Overdrivelse, da tage han fat paa den første den bedste Fortegnelse over Bibliothekere og Museers Haandskrifter, og finder han en eneste, der giver ham nogenlunde vis og fuldstændig Oplysning om deres Indhold, [US:371](#) da times ham en sjelden Lykke, og er den ikke mageløs, da maa han kalde mig Mads. Af hvor mange Sider en Haandskrift

bestaaer, med hvad Slags Bogstaver den er skrevet, hvor gammel og vigtig den efter Anmelderens Indfald, eller Skøn kan være, om den er deelt i Kapitler eller Paragrapher og Sligt, det finder man hyppig anmærket, men hvorledes Bogen svarer til sin Titel, hvad ejendommeligt den har i Tankegang |A:327og Udtryk, kort sagt, Alt hvad den Historiker, der seer mere paa Kierne end Skal, paa Aand end paa Klædebon, ønsker at vide, det søges næsten stedse forgiæves, det findes næsten aldrig uden stundum hos en Historiker, der virkelig har brugt et enkelt Haandskrift og vil at hans Læsere skal kiende det.

Hvad der altsaa først burde giøres, var unægtelig et kiernefuldt Udtog af alle Haandskrifter med tilstrækkelige Prøver hvoraf man kunde saa omtrent bedømme *ikke Skriften* men *Skriftet*, og see i hvilken Orden det fortjende at komme for Lyset. I Almindelighed vilde Krøniker, Digte og Ordbøger, ældre end Reformationen, have nærmest Adkomst til Pressen, da de give det mest sammentrængte Billede af hele Folkelivet, og de vigtigste theologiske Skrifter, og Love dog for det meste ere trykte; men jævnsides hermed, maatte sørges for ny Udgaver af alle sjeldne Bøger, hvis Sjeldenhed ei er deres eneste Værd og først naar dette var skeet, naar den Boglærde vidste hvad Kilder han havde, og kunde benytte dem, da først kunde man begynde at tale om et grundigt Studium af de nyere europæiske Folkefærds ældre Historie, som hidtil har for det meste hvilet i et uigiennemtrængeligt Mørke, uagtet det er den som skal forklare os Middelalderen og derved give den ny Historie sin eneste sande og faste Grundvold.

|A:328Men, hører jeg alt længe spørge, hvorfra skal man tage de uhyre Summer, til saamange Haandskrifters Trykning og saamange gamle Bøgers ny Udgave, og det paa en Tid da Penge har saa mangessteds Ærende, at man hardtad ingensteds træffer dem, da Ingen gjør Noget for Guds Skyld men Alt for Penge? Vist nok er denne Indvending betydelig, men som man let seer, rammer den *Tiden* og ikke *Tingen*, thi fordi der ikke er mindste Udsigt til at faae endog kun denne Betingelse for et grundigt historisk Studium opfyldt, er og bliver det ikke mindre vist, at det er en udtrykkelig Betingelse og at et grundigt historisk Studium er aldeles nødvendigt til Menneskets sande Udvikling, til grundig Indsigt i de menneskelige Vilkaar, i Videnskabelighedens Gang og Sammenhæng. Langt fra derfor at ville svække |US:372Indvendingens Kraft vil jeg meget mere forstærke den, ved at spørge: hvor finde vi den Flid og Udholdenhed der udkræves blot til at give os et oplysende Udtog af det Forborgne, end sige til at bruge de aabnede Kilder, hvor finde vi den Dybde, den Skarpsindighed, den rolige Upartiskhed, den Beskedenhed, kort sagt: den stærke, rolige Begeistring for Sandhed og Intet uden Sandhed, uden hvilket det hele Arbejde er spildt? Hvor finde vi Sligt paa en Tid da man

giør Lidt |A:329| for Ærens og Mindre for Guds Skyld, da Ry for Lærdom og Erudition, eller for Tænkning, Smag og Genialitet er hartad ligesaa godt Kiøb som akademiske Grader, og da dog imellem 100 Lærde de 99 ikke skamme sig ved at angive dette Ry, denne Boble som de kalde deres *Ære*, for deres Bestræbelsers Øiemed! Det er det store Spørgsmaal, thi var der kun Arbeidere til den store Høst, da fik de vel Redskab, besjæledes kun først de Boglærde af en sand historisk videnskabelig Aand, da skulde man vist ikke savne den hos Regieringer og Folk, thi i vore Dage udgiøre netop de Boglærde Folkenes Adel og Aand, og kom man først til den Indsigt, at Historien er hele Menneskehedens Sag, da maatte man vel og betragte hele Menneskehedens Sag for en *Hovedsag* og *Statssag*, da lærde man vel at forstaae at Intet uden Menneskets Udvikling er et Stats-Øiemed, Aanden kan vedkiende sig, at med Varmen for samme tændes og slukkes alle Staters Aandeliv, at denne Varmes nødvendige Udtryk er *nu* Historiens ivrige og almindelige Dyrkning, og at en Stat som er aandelig død, er et Aadsel, Rov for *Ørne*, for *Krager* og *Ravne*. At nu, naar Staterne besjæledes af Historiens Aand, der og vilde findes Midler nok til dens Dyrkning, det er saavist, som at Aand finder Haand, ja saavist, som at langt mere |A:330| uhyre Summer aarlig anvendes af Stater paa Ting, der intet vilde koste, naar Historiens Aand sad ved Roret. Ligesaalidt vilde Arbeidet være overlegent, thi naar man betænker, til hvilken Størrelse de Studerendes Antal i forrige Aarhundrede voxde, og hvor langt større det, uden at formindske eller betyngne hvad vi der kalde Handværks-Standen, kunde vorde, naar, som da vilde skee, alle Embedsmænd, Alle som vilde fødes af Staten, maatte have lært deres Bog, og i Almindelighed elske den, saa indsee vi let, at det Arbeide der vel udkræver mange Hoveder, men ogsaa de mest forskellige, maatte gaae fra Haanden med en saa vidunderlig Raskhed som Oldtidens Heltebedrifter og Middelalderens Bygninger, hvortil det svarer, thi Videnskabelighed er den Heltebedrift der er gienemt til os og de kommende Slægter, forsmaae |US:373| vi den Krands som Tiderne byde: alle de fremfarne Dages sammenslyngede, i Sandheds Glands forklarede Krands, der som Slægtens Krone er bestemt til dens skaldede Isse, til at forgylde dens blegnede Lokker, da staar vi skaldede og nøgne for Efterslægtens Øine, og kun til Latter for Pøge ere de Krands af klippede Blomster og Guldpapir hvormed vi behænge vor Tid og hinanden. Derimod tænke man sig, hvad der blot i ti Aar kunde udrettes naar alle Staters Em|A:331|bedsmænd med Universiteterne i Midten stræbde til det store Maal og sluttede sig aandelig til de Faculteter under hvilke de udvortes høre; den egenlige Kirkehistorie blev Præsternes, Statshistorien de Lovkyndiges, Sproghistorien Skolemændenes, Naturhistorien Lægernes Hovedsag, Høiskolernes Lærere forenede i en Brændpunkt de mangfoldige Bestræbelser, og Historie-Skriveren

overskuede dem, optog det Fuldendte i den store Bygning, tilklinede ingen Huller, men gjorde dem ret synlige, for at vække Arbeidernes Opmærksomhed, gjorde sig ikke Arbeidet mageligt ved heller at bruge Kniven, end Hovedet, afskar ikke Roden for Trevlernes Skyld, forkastede ikke Sagn som Skarn for Vidunders Skyld, ja bortkastede end ikke de meest afgjorte Eventyr, men tog dem for hvad de ere, for sand Historie om dem der digtede og troede dem, bortkastede aldeles Intet, men stræbde at forstaa og forklare Alt paa sit Sted, medens han lod hvad han ikke forstod, staae hvor han fandt det.

Nu tør jeg haabe, at selv de der ere allermest uenige med mig, vil dog enes med mig om, at der er aldeles ingen Udsigt til at Sligt vil nogensinde skee, eller at hvad her er sagt, vil blive mere end en Drøm, et pium desiderium, men ventelig tage de deres Ord tilbage igien, saasnart de høre hvad Navn **A:332**den Tid fortjener der vender sig skiødesløs som fra en Drøm, fra Billedet af en Virksomhed, den ikke, uden at modsige sig selv, kan nægte, er en uundgaaelig Betingelse for sund og grundig Videnskabelighed, og maatte være en uudeblivelig Yttring og Følge af levende Varme for Menneskets høieste Anliggender, for Aandens Udvikling, for Sandhed og Dyd, Folkehæder og Statens Uddannelse til Slægtens Høiskole. Her som overalt maa jeg ende med den Erklæring, som Tiden gierne maa belee, men Historien vist ei skal beskiæmme: uden levende Gienfødelse af gammel, bibelsk Christendom er det Sindelag umuligt, der udfordres til de store Anstrængelser, og hvad Verden kalder **US:374**Opofrelser, uden hvilke Videnskabelighed daglig maa vorde et tommere Ord, Historien aldeles tillukt, Studering nogle faa Professorers Professjon, og sjæledorsk Barbarie Smykket hvormed det nittende Aarhundrede lægger sig i det attendes Grav.

Hvor Christendom engang *har været*, er den øiensynlig Betingelsen for alt Stort og Ædelt, thi som Eet med Sandhed, kan den aldrig forsvinde, uden naar Sandhed foragtes, naar Folkene sjunkne i Uteerlighed og Dorskhed indtye at finde Skjul under Løgnens Vinger, og naar jeg derfor nu ved at kaste et Blik paa Fædrenelandet vedkiender mig lysere **A:333**Haab, end Varslerne synes at spaae, da mærke man, det er fordi jeg føler mig sikker paa, at Christendom ei er forsvundet af Dannemarks Hierte, men kun, hvad af to onde Ting er det mindste, underkuet og overdøvet og indeklemt, uden dog saa at have tabt sin Indflydelse, at den jo ytrer sig endnu, skøndt som oftest kun svagt og halv ukiendelig, at den jo, ved et Slag, vi ei kan give men tør haabe, vil skaffe sig Luft, faae sit Mæle igien og klart aabenbare sin himmelske Kraft, til at løfte Stene, Tidens Viisdom ei kunde rokke, til at skabe Lys og Bedrift, hvor det forrige Aarhundrede kun med Pral skabde Skygge og Skin.

Uden da nu at tale noget andet Folk for nær, eller paa mindste Maade smigre det jeg selv tilhører, tør jeg vel sige, at, i det mindste

saavidt man i Frastand kan skielne, er der ingensteds lysere Udsigter til en grundig Dyrkning af Historien end i Dannemark, skiondt jeg maa tilføie, at de ere saare langt fra at være saa lyse, som det sig burde, og at vi slet ingen Tak fortjene, fordi vi ei aldeles have underkuet den historiske Aand, der saa øiensynlig er Betingelsen for al livlig Rørelse hos os. Ikke for at smigre mit Fædreneland for hvis store Brøst jeg ligesaalidt er blind som for mine egne, hvis Mangel paa Kraft og Liv, som paa levende Christendom, **|A:334**ingen Samtidig vel har dybere følt, eller høiere beklaget og strængere bedømt, ikke derfor besang jeg saa tit den livsalige Aand der omsvæver Fædrenes Grav, eller tolkede det lyse Haab der for mit Øie blaalig luede paa dem, men kun fordi det just er Skjaldene i Aanden baaret at synge hvad de see, fordi den Søn har intet Hjerte, som ei, naar stolte Frænder, der hovmode sig af deres Bjelker, haanlig spyttede ad Skiæven i hans Moders Øie, som ei da begeistres høiere af hendes Dyder, og nænner mindre at opregne hendes Lyder, og endelig fordi jeg føler, at kan Fædrenes Priis, Naadens Ihukommelse, under hvis Vinger Bøgelunden forud frededes, maiedes og giennemtonedes saa liflig, kan dette, **|US:375**og Kiærminde-Luen som vinker til Fædrenes Arv, som varsler om dyrebar Dressel, ikke bevæge Dannemarks Hjerte til Bod og Bedring, da er det forbi, da har der kun været et Dannemark til, da gjør Aanden sig Vinger at flyve herfra, Gud veed, hvorhen, men tager dog med sig min Sang og mit Haab, thi Sangen er Sandhed om Fædrenes Aand og mit Haab skal opfyldes i dem, der kiærlig tilegne sig Aanden som skabde de Blomster og Blus der fængsle mit Øie og binde mit Hjerte til Fædrenes Minde og Danernes Mark, den Aand som og skabde mit Syn, min Sang og mit Haab i den **|A:335**Draabe af Fædrenes Blod der opløder mit Hjerte. Længe nok maae da *Normænd* som jeg veed de gjør, med mange Andre mene, at jeg henrives af kiødelig Hengivenhed til det Fædreneland, der dog visselig ikke har smigret mit Kiød og Blod, længe nok maae halve Christne mene, at jeg kan være Christen, og dog blændes saa af verdslig Tant at jeg vil lukke de Øren der alt lyttede, for min Prædikens Røst, ved Smiger for mine nærmeste Frænder, og Fornærmelser imod de fjernere! Værst for dem selv, at de ikke bedre forstaae mig, værst for dem selv at de ikke bedre veed hvad en Christen kan gjøre, værst for dem selv om de ere stolte nok til at vende sig fra Evangelium naar det forkyndes ved en Mund, der straffer deres Stolthed, værst for dem selv, om de forbittres ved Dannemarks Priis, forhaane Dannemarks Aand, og elendige selv, tør spotte vor Afmagt, om de som Ukrud opluge i Sprog og i Hjerte Mindesmærkerne om vort kiærlige Samfund, de gjøre os ingen Skade, vi som ere vante til at bære Folkenes Spot og Forhaanelse, men de løfte da Avindskjold mod Kiærligheds og Sandheds Aand, Avindskjold *mod Historien* i alle Maader, og det vil falde dem tungt

med deres Fødder af Jern og Leer at stampe mod Braadden.

A:336 Med denne Indledning, vilde jeg eengang for alle offentlig sige min Mening baade om den Partiskhed Normænd vil finde i mine Skrifter efter Skilsmissen, og om, jeg vil ikke sige Normænds, men Norddværges hyppige og skammelige Forhaanelse af Alt hvad der hedder Dansk¹, og nu kan jeg da rolig slutte, **US:376** efter min Agt, med et Par Ord om Historiens Dyrkning i Fædrenelandet.

Ei vil jeg gientage, hvad jeg saa tit har sagt om det danske Folks historiske Beskaffenhed, men gøre opmærksom paa, hvad Historien selv vidner om sin Dyrkning iblandt os. Den fortæller saaledes, at aldrig saasnart var Bogtrykkerkonsten kommet herind i Kong Hanses Dage, før den historiske **A:337** Aand begyndte at vaagne, og stiledede tydelig paa en historisk Reformation; før endnu Løsenet var givet fra Vittenberg, ja uagtet den manglede Kraft og Modenhed til uden udvortes Hjelp at trænge igiennem, reiste den sig dog, saavel ved sin umiddelbare Virksomhed som ved sit Forbund med Luther et herligt Minde, der i mine Øine tillige er et sikkert Forvarsel om at en historisk Reformation vil i Tidens Fylde udgaae fra Fædrenelandet. At *Riim-Krøniken* var den første Bog som man veed end i det 15tende Aarhundrede udgik paa Prent i Kiøbenhavn, er før anmærket, og førend 1517 vare *Lovene*, Saxos Krønike, Peder Laales Ordsprog, en latinsk-dansk Ordbog, og Jertegns-Postillen alt trykte og det tildeels i flere Udgaver. Sligt kan vel synes mange ubetydeligt, men dog ingen af dem, der veed hvad Historien har at betyde, og sammenligne fornævnde Bøger med hvad der paa samme Tid i andre Lande udkom, thi de vil udentvivl finde, at ingensteds kundgjorde sig en saa reen historisk Aand, eller slig en Travlhed, med at frelse Fædrenes Minde og betænke Folkets Tarv. Udtrykket for den historiske Aand i Dannemark paa den Tid, var *Christen Pedersen*, Saxos, Laales og Ordbogens Udgiver, samt Postillens Forfatter, en af de sjeldne Dannemænd med **A:338** Liv og Sjæl, der og siden, som Luthers ægte Discipel, ved at rette det Ny Testamente, man paa Flensborg-Dansk havde sammensmurt, og ved mange gudelige Skrifter har hjemlet sig en høi Plads mellem Dannemarks Reformatorer, skjøndt hans Navn ei glimrer over nogen Bispestol, skjøndt man ei engang veed, hvor han blundede og hensov, efterat have udført sin beskikkede Gierning. Dog, Historien kalder ham Dannemarks første Historiograph, og skjøndt han selv ingen Krønike skrev, skal dog vist Enhver som kan skrive den, gladelig dele Navn med ham, eller hvad mere er, kalde ham Dansk Histories Pleiefader, hvem vi ei alene maa takke for Saxos ubetalelige Bog, men for saa **US:377** mangt et kraftigt Ord til Opvækkelse af den historiske Aand, som vist ei var frugtesløst. Om han har *fordansket* Saxo, som rimeligt er, maa man vel nu lade uafgjort, hvem han deler Æren med for Udgaven af Peder Laales Ordsprog, der udgiøre saa vigtigt et Bidrag til den danske Aands og

Modersmaalets Historie, og af den Ordbog der paa engang lærer os at kiende Fædrenes latinske Sprogkundskab og Modersmaalets Tilstand paa den Tid, det veed vi ikke, men at han har Deel deri, veed vi. Endelig er hans Postil, som kun de der ikke kiende den, kalde en Oversæt|A:339telse, et af de herligste Mindesmærker om dansk Sandheds Kiærlighed, Christendom og Veltalenhed som Historien kiender, og den er det især, som beviser hvad Dannemarks opvaagnende historiske Aand alt dengang havde i Sinde. At Lærdommen i denne Bog ei er aldeles reen, og at de, Prædikenerne *vedhængde*, Jertegn indeholde meget Fabelagtigt, følger ei alene af den Omstændighed, at Christen Pedersen var ingen Luther: men ogsaa af den Magt indgroede Vildfarelser altid enstund øve selv over Reformatorer som Luther. At derimod Bogen er skrevet af Medynk over Folket, der, som det hedder, vel sjelden fik Prædiken at høre, at den veed at forsvare Bibelens Oversættelse paa Dansk med den indlysende Grund at Folket maa kiende det Ord der skal dømme dem, og med den kostelige Bemærkning, at havde nogen af Apostlerne skrevet til Dannemarks Indbyggere, havde han sikkerlig skrevet paa ret Danske, saa alle kunde det forstaa; at fremdeles Troen paa Christum – Christi Pines Ihukommelse – sættes høit over Jomfru Mariæ og alle Helgenes Bønner, over Faste og Spægelse og alle saakaldte gode Gierninger; at endelig Foredraget i disse Homilier med den høieste Simpelhed forener Skønhed, Kraft og Salvelse i en Grad, |A:340der i det mindste paa den Tid vist er mageløs, det er Ting, som ei allene gjøre Bogen høist mærkelig i Dannemarks men i hele Kirkens Historie, uagtet jeg troer at vore skrivende Comoediantere ere de eneste som have kommet Jertegns Postillen ihu. Hvorledes Dannemarks historiske Aand i de følgende Aarhundreder gav sig tilkiende, vil jeg ikke her omtale, deels for ikke unødvendig at gientage mig selv, deels fordi vi i alle reformerede Lande finde i det 16tende og 17tende Aarhundrede i større og mindre Grad en Retning til historisk Sysse, som en nødvendig Følge af christelig Videnskabelighed, og endelig fordi Reformationen i Dannemark ikke antog den dybe, eiendommelig historiske Character, som Rørelsen forud kunde ladet formode. Dette være ingenlunde sagt til Fornær|US:378melse for de danske Reformatorer, elskværdig er deres Beskedenhed, nødvendig var Efterligningen, naar Folket vilde blive i Sandhed, thi en Aand som Luther var ikke opstanden paa Marken, og at ville hævde sin Selvstændighed imod en høiere Aand som følger Sandhed, er den brede Vei til Vildfarelse, som Zwingels og saamange andres Exempel viser, og som lader sig paa det Klareste bevise; Christen Pedersen var udentvivl det største Hoved mellem Dannemarks Bøglærde paa den Tid, men uagtet han godt følte, som iblandt andet Bo|A:341gen om Børnetugt viser, at man ikke tog Sagen dybt og historisk nok, saa manglede han dog den klare

Erkiendelse, og Formandskraften som Luther besad, og var fri for den daarlige Forfængelighed at ville synes hvad han ikke var. I det jeg altsaa med inderlig Glæde dvæler ved det elskværdige Grundtræk hos ægte Dannemænd, at mistroe egen Kraft og Forstand, og, saalænge det uden Sandheds Fornægtelse er mueligt, unddrage sig fra det ligesaa farlige som vanskelige Formandskab, nævner jeg kun hine historiske Forvarsler, fordi det er nødvendigt, fordi den Tid er kommet, da vi ikke længer, uden at fare vild fra Sandhed, kan følge noget andet Folk, den Tid og Time, da Dannemark maa tage Nøgelen som *Kirke-Værger*, hvis Kirken ei skal vanhelliges, Alteret besmittes af Baals Præster og Propheter, og det selv hengive sig til en Tumbleplads for Trolde og Nisser; fordi Timen er kommet da man vil reformere, ikke Kirken efter Historien, men Historien efter Naturen, da man i rasende Daarlighed vil forvandle Historien til en Mythe, *giøre det til Skin, hvorved alt Jordisk ene har sin Virkelighed, giøre Tiden*, der er al Forandrings Grundvold, til Skygge af en *evig Forvandling* – af en Umulighed. – Nu skal **A:342** det vise sig, om Historien har en trofast Søn i Dannemanden, vise sig hvad der kommer ud af den kiærlige Tale som er holdt giennem Tidernes Løb mellem Odan og Saga i bølgende Sale, om Odan har inddrukket Kraft og Forstand af det dybe, gyldne Bæger, med hvilket Saga i Stilhed har kvæget hans Hjerte, opelsket hans Aand. Nu giælder det, om Danne-Manden tør bryde en Landse med Løgtmænd og koglende Trolde til Sagas Ære, om han i seierrig Kamp tør bevise sin Herkomst, bevise *Historiens Virkelighed* ved Heltedaad af dens Aand; eller om han vil, feig og forsagt, fornægte sin Herkomst, beskiæmme sin Moder, forjage sine Fædres herlige Aand, og synke livløs i Naturens gabende Afgrund; nu giælder det, om Svanen, der svømmede taus giennem Tiden i de hellige **US:379** Vande, hvormed Norner bestænkede Ygdrasill, kan tie, da Asken tykkes at rave for Nidhøgs Tand, eller føler sig løftet af Norners Haand til Askens Top med de sidste hellige Draaber af Urdas Kilde, føler sig giennemglødet af Livets Væld, giennemtonet af alle Fugles forenede Stemme, nødt til at løfte sin Røst i Sang, skiøndt den veed at Hjertet hensmelter i Tonernes Strøm. Dog, uden Billeder, tydelig, strængt, det skal vise sig, om Verdens mest historiske Folk, der ei kan undslaae sig for den Over**A:343**beviisning, at al sand Vidskab maa være historisk, udspringe af Historien og stedse vende tilbage til den, at Tiden ene kan forklare hvad Tiden udvikler, at den hele Menneskeslægt ene kan vise hvad det enkelte Menneske har at betyde, at Mennesket unægtelig kun hører til Naturen med sit Legeme, men til Historien med sin Aand, legemlig til det indskrænkede Rum, aandelig til hele Tiden, og at da, saavist som det er Aanden der skal forklare Legemet, maa og Tiden forklare Rummet, Historie Naturen; det skal vise sig, siger jeg, om Folket, der ikke kan undgaae denne

Overbeviisning, vil foragte og trodse den, lade den modsatte Løgn gælde for Sandhed. Men jeg vil end sige: det er *umueligt*, enhver Trods imod Historien af det enkelte Menneske eller Folk, er, som man lettelig seer, en Trods imod den ganske Menneskeslægt, en afmægtig Trods af en Deel mod den Heelhed hvori den alene har Liv og Betydning, af en enkelt Lem mod hele Legemets Aand, og Følgen maa, i det Aandelige som i det Legemlige, vende, at den opsætsige Lem henvisner, i det den udstødes for Livets Samfund i en selvraadig Død, den eneste Selvtændighed en Deel kan naae ved Kamp mod sin Heelheds Aand; men ligesom *Hjertet*, Forenings-Punkten af Aand og Legeme, ikke kan bekjæmpe *Eenheden* uden umiddelbar at bekjæmpe sig selv, og ei fuldføre Selvmordet uden hele Legemets Opløsning, saaledes kan ei heller det mest historiske Folk, der er *Udtrykket for Menneske-Slægten* *Hjerte*, foragte eller bekrige Historien, uden ligefrem at foragte og bekrige sig selv, kan ikke visne og døe, uden at hele Menneske-Slægten skal med det samme aandelig uddøe, og det kan den ikke, før dens Maal er naaet, og dens Maal er Optagelse i den evige Sandhed, hvis timelige Billede den var. Altsaa, i Dannemænd skal Mennesket forklares, og da det maa skee igiennem Historien, maa den nødvendig til Dagenes Ende finde i Dannemand kiærlige Sønner og trofaste Dyrkere. Men, de ere ikke alle af Dan, som kalde sig *Dannemænd*, Historien lærer os at Danske ere omtrent ligesaavidt *US:380* adspredte som Jøder, kun med den Forskiel som er nødvendig mellem Hjerte og Aand, at de ere ligesaa sammenblandede som Jøderne adskilte, thi i Blodet har Hjertet Samfund med det ganske Legeme, Aanden kan kun forenes med Hjertet, alt umiddelbar Samfund mellem Aand og Legeme er en Besættelse. Dog, dette, der kun i Forbigaaende anmærkes, kan Enhver, som han har Lyst, betænke eller overspringe, her er det Hovedsagen at betænke, det vel var muligt at Dannemænd bleve Historien tro, uagtet dens *A:345* Aand maatte flye fra Daners gamle Mark. Imidlertid kan vi være sikkre paa, at saalænge dansk Tungemaal klinger over Marken, saalænge Folket der har ikke myrdet sig selv, saalænge Hjertet ligger paa dets Tunge og hænger ved Fædrene, saalænge er Aanden ei bortflygtet, saalænge er der endnu paa Marken Dannemænd, i hvis Afkom Slægten skal forklares, om den end eengang skal, for at undgaae Ødelæggelsens Vederstyggelighed, flygte med sønderknust Hjerte, men med Fædrenes Aand og Amindelse, fra Fædrenes Grave. At det nu og virkelig er saa, at Historien, selv i det forrige, saa aldeles uhistoriske Aarhundrede, beholdt varme Venner og flittige Dyrkere her, det har jeg før anmærket, og vil kun tilføie, at hvormeget man end famlede, og hvor seent det end gik fra Haanden, bleve dog i Dannemark, saavidt jeg veed, flere og vigtigere Haandskrifter til Historiens Oplysning dragne for Lyset, end i alle Europas øvrige Lande

tilsammen. At det kun var Regieringen og enkelte Mænd, som en Arnas Magnæus og Langebek, Suhm og Guldberg, der toge sig varmt af Sagen, at det meste af hvad der blev udgivet, forvandlede, med Folkets øvrige Rigdom, til *Kræmmer-Huse*, fordi man ikke skønnede paa eller skattede de store Gaver, det er sørgeligt, men alt i det ny Aarhundredes Morgenrøde, **A:346***Morgen-Røden*, som vel mørk og blodig steeg fra *Konge-Dybet*, men just derfor mindede saa levende om Fædres Dage, alt dengang hørde man stærke Stød i Gjald-Hornet til at vække Valhals Kæmper, og Fædrenes Aand slog Øhlenslægers Harpe saa vældig og liflig, at det lod som Skikkelser fra ældgamle Dage opstege af Høi, og dandsede med Sang lyslevende hen over Marken, ledte om Afkom, og lærde Sønner at blues, som følte at det var Fædrenes Røst, hvis Tungemaal og Daad var hardtad forglemt. Ikke vil jeg her omtale den Sorg at hine Toner tav, da Haanden vilde gribe hvad kun Aander fatte, ikke heller den, at flammende Cometer og strømmende Blodregn, ja et grueligt Brændejern maatte til at vække det snorkende Folk, og lod endda til at **US:381**virke forgiæves, ikke heller den, at jeg selv kun *vaagnede i Drømme*; uden at nægte nogen Sandhed, maatte den end mishage og fortørne al Verden, maatte den end paa det Dybeste beskiæmme baade Folket og mig selv, vilde jeg her kun tale om de gode Varsler, sige, hvad der er unægteligt, at Historien har i dette Aarhundrede i Dannemark vundet Elskere og Dyrkere, som det forrige ingenlunde lod haabe, at man øiensynlig nu har begyndt at skatte de enkelte Mænds Værk i den forrige Alder, at forbauses over den Li**A:347**gegyldighed der truede med at opsluge det, og at frede venlig om hvad der undgik den store Skibbrud. Det er unægteligt, at da det lød som *Ygdrasill* skulde revne, da følge Dannemarks Hjerter sig knust, og vilde hellere briste, end svingte Fædrenes Minde, Kronen flakdes, men Stamme og Rod blev forskaaet, og turde nu vel skyde saa, at Kronen atter sammengroer saa den bliver eet med Stammen, og lader sig ei kløve meer, men kun med Rod oprykke ved sine Dages Ende. Det er, med tydelige Ord, unægteligt, at Afrivelsen fra Norge saarede Dannemarks Hjerter, men ikke til Døden, saarede til Livet, thi aldrig, maaskee i mange Aarhundreder, følte det saa dybt sin historiske Natur, Umuligheden af, uden en forsmædelig Død, at løsrive sig fra Fædrenes Minde; kun eet dybere Saar lod sig tænke, ved Skilsmissen nemlig mellem Havfruerne og deres gamle, trofaste Havmand, mellem de danske Øer og Jylland, men ogsaa dette Slag truede, og alt Haab om Dannemark maatte man vist opgivet, dersom Hjertet da ei var udbrudt i et høist Angestskrig, dersom det ikke da havde følt, det var dog bedre at knuses heelt, end at sønderslides. Men, hvo der stod med mig i hine uforglemmelige Dage mellem Dannemarks boglærde Ungersvende, han saae og med mig Historiens kiærlige Stjerne tindre paa Danne**A:348**marks Himmel, han saae i et usvigeligt Forbillede, hvad der vilde sees

trindt paa Marken, om Sværdet nogensinde, synligt for Alle, blinkede i Fiendehaand, og truede med at overskiære det historiske Baand, der trods hvert Sund og hver skummende Bølge, dybt i Grunden sammenknytter Dannemænds Hjerter, som deres Mark, ja han saae, at det gjælder vel saa omtrent for Danske som alle, at saamange Hoveder, saamange Sind, men at Hjerterne, trods Hoved og Sind, dog mødes i Fædrenes Minde. For en Følge af hin dybe Rørelse maa vi i alle Maader regne Udgaven af Nordens Rigskrøniker paa Folkenes Bekostning og til deres Tarv, og har end Forhandlingerne i denne Anledning [|US:382](#)maattet stadfæste, at Fædrenes historiske Aand er forsvundet mangensteds, hvor man nødvendig skulde undvære den, saa have de dog tillige stadfæstet, at den findes hvor den er mest uundværlig, og at Historien umulig kan komme til at savne flittige, kiærlige Dyrkere, naar den Slægt der nu opvoxer, er kommet til Skielsaar og Alder, hvis det kun ikke da skulde være for seent at begynde. Men, Sligt tilkommer det os at forhindre, som alt kan røre Tunge og Pen, og kunde vi end ikke gjøre et eneste Fremskridt, forsvare den Plet hvorpaa vi staa, til Undsætningen kommer, det maa vi dog med Guds [|A:349](#)Hjelp kunne, bygge saa høit et Dannevirke i Hast, at Fuglefængere skal lade det staae, og da overlade til en Slægt, født under bedre Varsler end vi, at mure med Steen hvad vi bygde af Træ, at kaste Klippen i Gabet, naar Bøgene brænde. Tvende gode Varsler kan jeg her ingenlunde fortie, det første, at Marken har baaret en Sprogmeister frem, som *Rask*, der vel ikke helmer, før han har indtaget alle de Tungemaal der slægte paa Dannemarks, og ladet dem fortælle os deres Vilkaar, noget af det Vigtigste der behøves og savnedes til Oplysning af det ny Europas ældre Historie, ja til den menneskelige Aands Historie, hvis unægtelige Mindesmærke Sprogene er. Vel maa man beklage at kun saa Faa endnu veed at skatte saadanne Arbejder, og at de under ublide Omstændigheder maa kæmpe sig frem, men man faaer vel trøste sig med, at Seier uden Kamp har ei stort at betyde. Det andet gode Varsel kalder jeg Bebudelsen af et Værk, der vil levere Udtog af alle utrykte islandske Sagaer, og er en Deel af den Forberedelse til Historiens grundige Dyrkning, vi før omtalde, saa det skulde gjøre mig inderlig ondt, om dette Arbeides danske Udgave skulde kræve saa store Opoffrelser af Forfatteren – Prof. P. E. Müller – at han maatte lade den fare, ligesom jeg paa den anden Side maa sige, at de Op[|A:350](#)offrelser, der i denne Henseende staa i hans Magt, skylder han, som Dannemand, sit Fædreneland, og vil til dem vel ei heller findes uvillig.

Her kommer da af sig selv Talen om, hvad vi nærmest have at gjøre til Befordring og Forberedelse af et grundigt historisk Studium. At dertil fornemmelig hører Opvækkelse og Oplivning af Folkets historiske Aand det er indlysende, da Folket ei alene maa nære, men *bære* og fostre de Boglærde, og et Studium uden Aand og

Varme er kun et tomt Blændværk, der ligesaa lidt lærer som gavner os noget, og et af vore første Skridt maa da aabenbar være at lade Fædrene igiennem deres Histo|US:383|rie, om mueligt, indgyde Sønnerne deres Aand, noget der jo og er Hensigten med den ny Udgave af Saxo og Snorro. Men, hvorledes skal vi bringe Menigmand til at læse de Krøniker han har glemt, og til at læse dem med Nytte, det er egenlig et langt vigtigere og vanskeligere Spørgsmaal, end det, hvor vi skal faae Penge og Stykker nok; thi Krønikerne kunde jeg gjerne selv skaffet trykt, men at skaffe dem ordenlige Læsere, det er Konsten som har brudt mig mere end mine og al Verdens Penge, det er en Punkt hvor man ikke kan staa, og hvor det dog slet ikke vil gaa, thi vilde man endog, hvad dog rigtig er tungt, slaa en Streg over hele den ældre |A:351|Slægt, turde man endog, hvad dog vel er for dristigt, haabe at Krønikerne bleve med Flid opslagne for den yngre Slægt; maa man da ikke formedelst Tidens Piinagtighed, frygte for eet af To, enten at de Smaa lære at lee over Fædrene, der ei havde bedre Forstand end at troe og opskrive saadanne Eventyr som Saxos Oldsagn, eller at de lære at ringeagte den historiske Sandhed, og tage Alt for et lystigt Eventyr? Hvo der kiender Tidens Vaklen mellem disse lige farlige Svælg, mellem storagtig Vantro og vellystig Overtro, vil ikke kalde denne Frygt ugrundet, men hvem der veed at intet Godt maa undlades fordi det kan, og vil ikke sjelden, blive forsmaaet eller misbrugt, indseer tillige, det ei nytter at forsage, men vel at kæmpe, og den bedste Kamp her, var udentvivl at skrive, hvad vi længe trængde til: en kort, men dog ei alt for stakket Krønike om Dannemark for Børn og Menigmand, i et varmt, tydeligt Sprog, hvorved de baade henviistes til de store Krøniker og anviistes til at bruge dem ret. Nu at skrive en saadan Bog, troer jeg, med Guds Hjelp, kunde lykkes mig, og Tid dertil fik jeg vel tage mig, om ogsaa Krønikernes Udgave derved skulde forsinkes nogle Maaneder; de Opoffrelser der staa i min Magt vilde jeg ogsaa gjerne gjøre, men de rakde vel neppe til at faae den solgt |A:352|for et Par Mark, mindre til at gjøre et klækkeligt Oplag og allermindst til at faae den udbredt blandt Skolernes Ungdom, der udentvivl vilde give de bedste Læsere. Hvorvidt nu Historiens danske Venner maatte finde denne Sag vigtig nok til at fortjene deres Eftertanke og Understøttelse, det bliver deres Sag, og jeg gjør imidlertid hvad jeg kan, uden at bryde mig om hvor lidt det er, da alt mit Haab i Grunden staaer til Ham der kan gjøre langt meer end vi forstaae.

En anden Ting, der udentvivl var værd at tænke paa, er en Folke-Udgave af Riimkrøniken, noget der heller ikke kunde falde synderlig bekosteligt, naar man hjulpes ad, og som maa|US:384|skee, mere end noget andet, vilde bidrage til at vække Folkets historiske Aand, især, naar den alt forud var blevet dem lidt bekiendt giennem fornævnde historiske Udtog. Imidlertid er det at mærke, at den, for

at gjøre den tilsigtede Virkning, maatte læmpe Tunge og Riim efter Folkets Øren, finde sig i samme Forandring som Sprogets Aand har fundet sig i, thi ellers kom Fædrenes Aand derigienem ei til at tale til Folkets Hjerte men for døve Øren. Læmpelig maatte mangelsteds Ordene, især Rimene forandres, Aand og Mening og Indhold dog aldeles ubeskaaret og uforkrænket, saa Alt kunde falde |A:353|et og klinge net i Folkets Øren. Denne Udgave skulde da være, ikke et Modstykke, men et Sidestykke efter menig Mands Tarv, til den Udgave for de Bøglærde, der naturligviis skulde indtil den ængsteligste Omhyggelighed frede om dens ældste bekiendte Skikkelse, der for det historiske Studium er ubetalelig. Mange kunde maaskee mene, at man heller maatte skrive en ny Riimkrønike til Folket, end umage sig saameget med den gamle, og det er sandt, at det kostede vel mindre Umage, og gav Leilighed til at sige mange Ting, man nu maa giemme, men paa Nyttens skal man her ene see, og det er klart at Fædrene maa selv bedst forstaa at oplive deres Minde hos Børnene, og vi veed desuden det er en gammel Sandhed at hvad der kommer lige fra Hjertet, gaaer lige dertil, og Fædrene talde reent ud af Posen, imedens vi har ondt nok ved at tale reent udaf Skiægget, thi selv naar vi tale af Hjertet, gaaer det dog for det meste først igienem Hovedet, og de Hjerter vor Tale skal virke paa, maa da være forenede med Hovedet, der omtrent svare til vores, ellers koster det Hovedbrud at forstaae os, og deraf følger at Menigmand kan knap faae vore Tanker i sit Hoved, og faaer da endnu mindre vore Følelser i sit Hierte. For altsaa at kunne give en ny Riimkrønike der svarede til den gamle, maatte vi blive |A:354|saa fortrolige med Fædres Aand og Tungemaal at vi talde som de, og lode dem da naturligviis tale selv *med vor Tunge*, netop hvad jeg nys foreslog. En anden Sag er det, om man ikke skulde udelade, hvad der blot fylder op, og vel stundum skiller ad hvad der skulde høre sammen, thi naturligviis vare Fædrene ikke heller ufeilbare, samt om man ei skulde prøve at rime lidt i Fædrenes Aand og den gamle Stil om de følgende Konger.

Naar dette var skeet, da tør jeg mene der var for Øieblikket ei stort mere at gjøre paa den Kant, men desmeer paa den anden, Udgaven nemlig af mangen gammel, hardtad uoverkommelig Bog, og mangen vigtig Haandskrift. Vel kunde Udsigterne |US:385|her synes temmelig mørke, men de ere dog neppe nogensteds lysere end i det Land, hvor Rosenkrones Stiftelse staaer ved Siden af det Magnæanske Legat, ene bestemt til vigtige Haandskrifters Trykning! En anden Ting, som det synes, mindre vanskelig at udføre, men dog langt vanskeligere end den kan synes, er at der i Skolerne og paa Høiskolen lagdes mere Vægt og Vind paa Historien, end hidtil er skeet, det vil ikke saameget sige, at mere skulde fordres lært, men der skulde de Unge opfyldes med dyb Ærbødighed for Historien, og saavidt muelig, med sønlig Kiærlighed til den, som vor

fælles Oldemoder og vise |A:355|Lære-Mesterinde, og veiledes til at forstaae og benytte den Herliges Tale. Vel er det da herved en Biting at de Unge skulde i Skolerne dybt indprænte sig en kort historisk Bog, som baade var deres Kiærlighed værdig, og gav dem en klar Oversigt af de vigtige Begivenheder der udgiøre Verdens-Historiens Legeme, men denne Biting burde dog ei heller forsømmes, og med al min Barndoms Kiærlighed til, og Manddoms Agtelse for de Bøger af Kall og Suhm, kunde man dog vel efter Tidens Tarv og nærværende Leilighed baade ønske og fordre lidt bedre.

Forresten maae det Forrige vise, at jeg ikke troer det var nok, om man end ganske alvorlig vilde dyrke Historien ved en Side, thi er, som beviist, al sand Vidskab historisk, da maa nødvendig ogsaa al sand Videnskabelighed være, og al rigtig Underviisning drives historisk.

Dog, denne Afhandling er hardtad voxet Dannevirke over Hovedet, og hvad jeg da her kunde have mere at sige, vil jeg giemme til andre Steder, under Betragtning deels af Videnskabernes historiske og indbyrdes Forhold, deels af Underviisning, Skoler og Universiteter i det Hele.

Slutte vil jeg kun med det inderlige Ønske, at baade Ældre og Yngre vilde lægge det Sandheds |A:356|Ord om Historien paa Hjerte, og med det trøstefulde Haab, at om end min Paamindelse skulde synes frugtesløs, vil den dog ikke være det, men leve op igien i høiere Kraft og under bedre Stjerner, at vække Dannemænd til Kamp for Slægtens Helligdom paa Historiens Mark.

Ofte gaaer det til Latterlighed, som naar Munken i Grevskabet, der siger han vil luge det danske Ukrud op af Sproget for at saae svenske Kierner, lægger ret Eftertryk paa *æslar*, der i hans Øren klinger meget bedre end: *agter*, og finder at det danske *Dronning* smager saa stygt efter Tydskens *Königinn*, at han for at have en frelst Samvittighed paa Svensk Viis maa skrive – vel at mærke – *Drotning!!* Hvad Norddværgene forresten vil vinde ved at radbrække det danske Sprog, maa vel Normændene vide, siden de taale det Uvæsen, men at det hverken bliver Aand eller Mæle skal jeg dog svare for.